

נייר עמדה בנושא תנאי כליאתם של א/נשים שונים מגדרית

- נקודות החיכוך של טרנסים וטרנסיות עם המערכת הפלילית הן רבות. בין הדינמיקות המובילות טרנסים/ות לסיכון מוגבר לחיכוך עם המערכת הפלילית, למעצרים ומאסרים יש לציין את העובדה שלא אחת טרנסים/ות נעצרים על כך שהגיבו לטרנספוביה או אלימות כלפיהם, טרנספוביה ופרופיילינג של שוטרים כלפי טרנסים/ות וכן את חווית החיים הטרנסית, שכרוכה לא בהצטלבויות כמו עוני, אפליה בשוק הדיור, העבודה, הבריאות. מציאות זו מובילה טרנסים וטרנסיות לייצוג יתר בבתי הכלא.
- שאלת הכליאה של טרנסים/ות בבתי כלא בישראל מעוררת קשיים בשני היבטים מרכזיים – באיזה מתקן כליאה יש לכלוא אותם (מתקן כליאה של גברים או נשים?) והאם יש להחזיק אותם עם האוכלוסייה הכללית או בבידוד. נוהל שירות בתי הסוהר בשאלות הללו אינו פומבי, ונחשף רק לאחר שהנושא נדון בבית המשפט העליון בע"פ 5833/12 פלוני[ת] נ' מ"י בעניינו של אסיר טרנס שנשפט למאסר, ושבי"ס טען שעל פי הנוהל בהשמת אסירים/ות טרנסים/ות הוא עתיד לשבת בבידוד. לשון הנוהל כפי שפורסמה בפסק הדין קובעת כי: במידה ומדובר באסיר אשר עבר שינוי זהות וכיום הינו בעל זהות מינית ברורה וחד משמעית(כולל ניתוח) יוחזק האסיר בהתאם לזהותו המינית המוצגת כיום. אסיר המצוי בשלבים כאלה ואחרים לשינוי זהותו המינית וזהותו המינית אינה חד משמעית יוחזק בהתאם לנתונו בב"ס לנשים/גברים. "בכל מקרה בו מתקבל אסיר אשר זהותו אינה חד משמעית נדרשת החזקה בתנאי הפרדה וזאת מחשש לפגיעה באסיר או באסירים וסביבתו."
- מנתונים חלקיים שנמסרו משירות בתי הכלא בחודש ינואר 2017 במענה לבקשת חופש מידע עולה כי ב-24 החודשים שקדמו לבקשת חופש המידע, הוחזקו במתקני הכליאה של השב"ס לפחות 28 אסירים ואסירות שונים מגדרית. יש להניח שמידע זה חלקי אולם, יש בדינו מידע חלקי בלבד בנוגע לתנאי הכליאה של אסירים ואסירות אלו והמידע שיש בידנו ומפורט להלן, מבוסס אך ורק על תיקים ועתירות של אסירים שפורסמו במאגרי המידע המשפטיים.
- עיון ביקורתי בשאלת ההשמה מעלה, ראשית, שלא פורסם עד היום אף מקרה שבו אסיר או אסירה טרנסית סווגו כמי שזהותם המינית חד משמעית. בנוסף, בחינת מדיניות ההשמה של שב"ס עצמה מעידה כי היא בעצמה אינה חד משמעית, וכי שב"ס מכריע בשאלה זו בכל מקרה לגופו באופן לא עקבי, כפי שעולה מהטבלה שלהלן:

בידוד	בית סוהר גברים/נשים	הליכים ניתוחיים להתאמת איברי המין	הליכים ניתוחיים להתאמת מין שלא באברי המין	טיפול הורמונאלי	המין שהושם בלידה	מצג מגדרי	
✓	נשים	x	✓	✓	נקבה	גברי	פלוני(ת)
x	נשים	x	✓	✓	זכר	נשית	שירן אוזן (מאסר 1)
✓	נשים	x	✓	✓	זכר	נשית	שירן אוזן (מאסר 2)
x	גברים	x	x	✓	זכר	לא קוהרנטי	איידן קטרי
✓	גברים	x	✓	✓	זכר	נשית	דורין ביליה
✓	גברים במעצר, נשים במאסר	x	✓	✓	נקבה	גברי	פלוני

● הלכה למעשה, הבלבול שחווה המערכת ביחס להשמתם של אסירים טרנסים, הנובע מהקריטריון הלא ברורים שלה עצמה, מוביל לכך שרבות רבים מהם מוצאים עצמם בבידוד לכשהם נעצרים או נכלאים. יש לציין שהמקרים הידועים לנו אודות טרנסים בבידוד מהווים ככל הנראה את קצה הקרחון, שכן המידע שיש בידינו נוגע רק למי שנשפט, השיג על החזקתו בבידוד ותיקו פורסם. יתר על כן אין נתונים על מעצרי ימים שלא מפורסמים, והמידע ומהידוע לנו לא מעט טרנסים וטרנסיות נעצרים בסיטואציות אלו בבידוד (תא בתנאי הפרדה) או בצינוק הכלא.¹

כפי שמציינת דורין ביליה, אישה טרנסית אותה ראיינו: "שוב פעם אני מגיעה לכלא והפעם קורה משהו מסוים, אני נכנסת לעובדת הסוציאלית כשרושמים אותי... הקמ"ן מקבלת אותי ואומרת 'קדימה, לחללית', שחללית זה כינוי לצינוק בעצם. ואני רואה את העובדת הסוציאלית ואני אומרת לה אפשר להיכנס אליך? היא אומרת לי כן, ואני מתחילה לבכות ולהשתטח ולהגיד לה בבקשה, אל תשלחי אותי לצינוק (בוכה).. והיא מחליטה לשלוח אותי לתא בידוד שהוא לא הצינוק. הוא מזוויע לא פחות אבל יש דלת פתוחה, אפשר לדבר עם הסוהרים עם האסירים, זה לא צינוק... זה היה יותר קל, קצת יותר קל מהצינוק והכל, כי לא הייתי סגורה כמה ימים בלי לראות אדם.."

● ההשלכות של ההימצאות בצינוק וכן בבידוד כבדות. מדוחות הסנגוריה הציבורית עולה כי התנאים בבידוד בבתי הכלא בישראל קשים מנשוא. מחקרים רבים שנעשו בכל העולם אודות חווית ההימצאות בבידוד או צינוק מעלים כי להימצאות בבידוד יש השפעות כבדות משקל על מצבם הנפשי של האסירים, והיא לא אחת מביאה אסירים להתפרצויות פסיכוטיות. סיפטומים אלו ידועים בכינוי כ"פאניקת בידוד", העלולה להוביל אסירים על לאירועים של פגיעה עצמית, הזיות ואובדן זכרון. טענת שירות בתי הסוהר כי לבידוד יש תכליות הגנתיות על האסיר או באסירים בסביבתו הינה בררית אתגור, הן נוכח חשיבות הקשרים של אסירים/ות טרנסים עם אוכלוסיית הכלא הכללית למטרות הגנה ויצירת רשת בטחון בכלא, והן נוכח הטענה העקרונית לפיה מי שיוצר את הסיכון לאסיר/ה הטרנסית ראוי שיימצא בבידוד ולא קורבן האלימות הזו.

● המלצות: ראשית, טענו נוכח העובדה שגיאוגרפיית הכלא מבוססת על חלוקה מגדרית שמובילה לקשיים אינהרנטיים בהשמה של אסירים/ות טרנסים/ות, ראוי לשקול חלופות מאסר במקרים של נאשמים/ות טרנסים/ות. לחלופין, וככל שחלופת מאסר כזו אינה אפשרית, פירטנו שלושה עקרונות מנחים לכליאה של טרנסים במציאות הכליאה הנוכחית: (1) בחירה בשאלת ההשמה והבידוד – מתן אוטונומיה לאסירים טרנסים/ות להכריע באיזה מתקן כליאה הם מעוניינים להימצא (גברים/נשים) והאם הם מעוניינים להיות בבידוד או עם האוכלוסייה הכללית, וכן אם היא מעוניינת בבידוד מלא או חלקי; (2) השמה מותאמת לצרכים – למשל מתן אפשרות לתאים עם מקלחת נפרדת, לינה בתנאים מיוחדים, מתן אפשרות להתלבש באופן שמבטא את מגדרם/ן וכן טיפול רפואי ייעודי, כולל טיפול הורמונאלי מעקב רפואי אחריו; (3) שכלול קשיי הכליאה בקביעת העונש – שימור העקרון שבטא בפס"ד פלוני[ת] לפיו נוכח הקשיים האינהרנטיים של אסירים/ות טרנסים/ות יש להפחית בעונש המאסר שנגזר עליהם. אנו נטען כי גם עם שלל ההתאמות שאנו טוענים להם, סביר כי טרנסים יחוו קשיים מיוחדים בבתי הכלא שדורשים את שכלולם בקביעת העונש.

● לקריאה נוספת ר': ליהי יונה ועידו קטרי "אחותי את לא לבד פה-חוויות של שונות מגדרית במערכת הענישה הפלילית" משפט וחברה (הוצאת אוניברסיטת תל אביב, עתיד להתפרסם 2017).